

กระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่าบริเวณป่า

อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Process of Knowledge Application in Using Hunting Tools to Catch Wild Animals in
The Forests of Phrom Khiri District, Nakhon Si Thammarat

เมธิรา ไกรนที* ศรีสุดา ไชยวิจารณ์ และเดโช แชนน้ำแก้ว

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Maytira Krainatee* Srisuda Chaivijarn and Chettha Muhama1

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University,

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่าบริเวณป่า อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่ใช้ประโยชน์และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือในการจับสัตว์ป่า ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า บริเวณป่า อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย กระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อหารายได้ เพื่อการดูแลและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อการรักษาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร

คำสำคัญ : กระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า, เครื่องมือจับสัตว์ป่า

Abstract

An objective of this research was to study the process of knowledge application in using hunting tools to catch wild animals in the forests of Phrom Khiri District, Nakhon Si Thammarat (NST) Province. The research was the qualitative research. Data was collected by observing and interviewing the key informants who were sage villagers, people who used the knowledge and people related to the knowledge application in using hunting tools to catch wild animals. The research shows that the process of knowledge application in using hunting tools to catch wild animals in the forests of Phrom Khiri District, NST consisted of using hunting tools to catch wild animals for living, to earn money, to protect and preserve the environment and natural resources, and to maintain food security.

Keyword : Process of knowledge application in using hunting tools to catch wild animals, Hunting tools to catch wild animals

บทนำ

ภาพของการดำรงอยู่ของผู้คนในสังคมไทยมีความหลากหลายและมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะในสังคมชนบท มักมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะ การแสดงออกถึงการพึ่งพิงกันระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้การมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าที่มนุษย์เป็นผู้คิดค้น เป็นผู้ลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นประสบการณ์การใช้ชีวิต การก่อเกิดองค์ความรู้และมีการถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องจนถึงรุ่นลูกหลาน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดบนฐานของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (โกวิท พวงงาม, 2553)

จะเห็นได้ว่า การที่ผู้คนในสังคมต่างๆ ที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบใด ก็มักจะมีการคิดค้นเครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (อนุกุล ต้นสุพล, 2559) โดยเป็นทั้งการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการคำนึงถึงการอนุรักษ์ ดังเช่น การตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นป่า จะมีการคิดค้นเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมาหากินที่โดยส่วนใหญ่มักจะนำเอาวัสดุจากทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือในการจับสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับนก ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ โดยวิธีการดักบริเวณขาและดักบริเวณคอของสัตว์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ โดยวิธีการดักชุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ โดยวิธีการใช้ไธ้แก้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ โดยวิธีการใช้พรหม 4 หน้า และภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้เครื่องมือในการจับผึ้ง ซึ่งเครื่องมือในการจับสัตว์ดังกล่าว จะมีความหลากหลายขององค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจับสัตว์ได้หลากหลายประเภท เช่น หมูป่า กระรอก เม่น ผึ้ง นกชนิดต่างๆ เป็นต้น (เมธิรา ไกรนทีและคณะ, 2561) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งย่อมมีความหมายต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการเป็นแหล่งรวมทรัพยากร อาหาร สมุนไพรที่คนในชุมชนสามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตและส่งผลต่อการมีความผูกพันระหว่างคนกับป่า (ธนาวรรณ สุขเกษม และคณะ, 2556 อ้างถึงใน ภาวดี ทะไกรราช, 2560) และก่อเกิดเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการอยู่อาศัยโดยการพึ่งพา ระหว่างกันของคนกับป่า

ในขณะเดียวกัน การที่ผู้คนในพื้นที่จะมีองค์ความรู้ที่มีการคิดค้นเครื่องมือในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายดังกล่าวนั้น พบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติก็มีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายเช่นกัน ไม่เพียงแต่การใช้ประโยชน์เพื่อการนำมาทำเป็นอาหาร หรือเพื่อการสร้างรายได้ แต่ในการใช้ประโยชน์ ยังมีวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่ปรากฏให้เห็นจากการใช้เครื่องมือ ขั้นตอนการจับสัตว์ และรวมถึงการมีความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกับรูปแบบการจับสัตว์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์ในปัจจุบัน ที่โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการจับสัตว์เพื่อค้าขายหรือจับสัตว์ในเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้จำนวนสัตว์ป่าในปัจจุบันและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับ การที่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เช่น การที่พื้นที่ป่า กลายเป็นพื้นที่สวน พื้นที่ไร่ ซึ่งอาจเป็นผลทำให้สัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์ไปได้ และเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้คนที่ต้องพึ่งพาอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า บริเวณป่า อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อรวบรวมไว้ซึ่งข้อมูลที่มีประโยชน์ที่สามารถทำให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการจับสัตว์ป่า โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด และองค์ความรู้ที่มีการคำนึงถึงการอนุรักษ์ให้สัตว์ป่ายังคงมีความหลากหลายและมีตกทอดมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ให้สูญหาย เพื่อให้เข้าใจรูปแบบการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ป่า เพื่อให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ได้มีการถ่ายทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไปและบุคคลที่สนใจ และอาจนำเอาองค์ความรู้ที่มีประโยชน์มาใช้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า บริเวณป่า อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า บริเวณป่า อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้ที่มีความสามารถในการคิดค้นหรือประดิษฐ์ชาวบ้านผู้ที่มีองค์ความรู้และเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเครื่องมือจับสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่า และผู้ที่มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเครื่องมือจับสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่า โดยผู้วิจัยกำหนดพื้นที่บ้านปลายอวนล่าง หมู่ที่ 5 ตำบลพรมโลก อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ในการวิจัย และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลนอกเหนือจากการศึกษาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับสัตว์ป่าแต่ละประเภท ผู้วิจัยมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายและกระบวนการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือในการจับสัตว์ป่าแต่ละประเภท รวมทั้ง ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติในการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ป่าแต่ละประเภท โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นแก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล พร้อมกับ การวิเคราะห์โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนด นำมาสู่การอภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และการเผยแพร่ผลการวิจัยแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลการวิจัยมีการถ่ายทอดไปสู่สาธารณชน

สรุปผลการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับสัตว์ในพื้นที่ป่า ในเขตอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกระบวนการหนึ่งในการดำรงชีวิตและการปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จนก่อให้เกิดเป็นทักษะและความชำนาญที่มีการถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ ทั้งการบอกกล่าว การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การติดตามเข้าไปในป่า หรือบางคนก็ใช้ทักษะการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ซึ่งกระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า พบว่า มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ ทั้งในด้านของการดำรงชีวิตหรือการจับสัตว์มาเพื่อบริโภค การล่าสัตว์เพื่อหารายได้ในเชิงเศรษฐกิจ การดูแลและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการคำนึงถึงการรักษาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยแต่ละประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

1. กระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อการดำรงชีวิตหรือการจับสัตว์มาเพื่อบริโภค

การคิดค้นเครื่องมือในการจับสัตว์ป่าในเขตอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชและการนำเครื่องมือมาประยุกต์ใช้นั้น พบว่า วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือโดยส่วนใหญ่ คือ การจับสัตว์เพื่อนำมาบริโภคภายในครัวเรือน เช่น การดักกระรอก เม่น หมูป่า ซึ่งมักจะจับสัตว์ในปริมาณที่ไม่มาก เพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว และรวมทั้งการจับสัตว์ที่ไม่สามารถนำมาเป็นอาหาร เช่น นกชนิดต่างๆ ก็ทำการดักนกเพียงเพื่อนำมาเลี้ยงเพื่อให้เกิดความสวยงาม

2. กระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อหารายได้ในเชิงเศรษฐกิจ

การจับสัตว์ป่าเพื่อหารายได้ หรือเพื่อนำไปขายนั้น ในปัจจุบัน มักจะไม่พบ การจับสัตว์ในกรณีดังกล่าว ยกเว้น กรณีการจับผึ้งที่มีการจับเพื่อนำไปขาย เนื่องจาก สามารถจับผึ้งได้จำนวนปีละ 1 ครั้ง จึงทำให้น้ำผึ้ง โดยเฉพาะน้ำผึ้งป่า ได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของผู้คน สามารถกำหนดราคาได้ค่อนข้างสูง จึงมีการจับผึ้งเพื่อนำมาขาย สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว แต่ส่วนใหญ่มักจะมีรายได้เฉพาะในช่วงฤดูกาลที่สามารถจับผึ้งได้เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ถือว่า อาชีพการจับผึ้งและการจำหน่ายน้ำผึ้งนับเป็นการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือในการจับสัตว์ป่าที่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจที่สำคัญของผู้คนในชุมชนและผู้ที่มีความสามารถและมีความเกี่ยวข้องกับการจับผึ้ง

3. กระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อการดูแลและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

การคิดค้นเครื่องมือในการจับสัตว์ป่า แม้ว่า จะมีการจับสัตว์ป่ามาเพื่อบริโภคและการจำหน่ายเพื่อหารายได้แล้วนั้น แต่ประเด็นที่สำคัญอีกประการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า คือ มีการใช้ประโยชน์เพื่อการดูแลและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการจับสัตว์ป่า โดยส่วนใหญ่ เป็นเครื่องมือที่มีการนำวัสดุจากธรรมชาติมาประดิษฐ์ เช่น ไม้ไผ่ ต้นไม้และใบไม้ที่หาได้ในป่า ถ้าวลัย หวาย เป็นต้น โดยในการนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการประดิษฐ์เครื่องมือในการจับสัตว์ป่า เป็นสิ่งที่ตกทอดมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจาก ในอดีต ยังไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย จึงมีการคิดค้น การ

ประยุกต์เครื่องมือเครื่องมือจากธรรมชาติ และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เครื่องมือมีความกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติ ไม่เป็นที่ผิดสังเกตหรือผิดปกติของสัตว์

ในการนำวัสดุหรือทรัพยากรจากธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือนั้น พบว่า มีการนำมาใช้อย่างพอดี เช่น การพิจารณาการนำต้นไม้ที่มีลำต้นพอเหมาะในการทำคันแร้ว มาใช้ หรือการไม่ตัดคันแร้วออกจากต้นไม้ แต่การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำให้คันแร้วโน้มลงมาและผูกติดไว้กับก้นคัน รวมทั้งเครื่องมือที่มีการประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการจับสัตว์นั้น โดยส่วนใหญ่จะประดิษฐ์ออกมาให้มีขนาดพอดีกับสัตว์ที่ต้องการ เช่น ดักเม่น ดักหมูป่า ที่มักจะใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่มีขนาดของสัตว์ที่มีขนาดลำตัวตามความต้องการในการนำมาบริโภค หรือให้มีขนาดพอดีกับสัดส่วนของสัตว์ที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ ไม่นิยมจับสัตว์ที่มีขนาดเล็กจนเกินไป โดยการนำมาเลี้ยง หรือขังไว้ในกรงเพื่อรอการเจริญเติบโต เพื่อนำมาบริโภค และที่สำคัญ คือ ในการจับสัตว์บางประเภทที่หายากหรือสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น เก้ง เลียงผา ที่เป็นสัตว์ที่มีจำนวนไม่มาก และให้กำเนิดลูกปีละ 1 ตัว ซึ่งหากสัตว์ประเภทนี้ ติดกับดัก หากสัตว์ยังไม่เสียชีวิต ก็จะไม่ปล่อย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้คงอยู่กับป่าต่อไป

นอกจากนี้ ในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อการดูแล และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในกรณีของการจับผึ้ง นับเป็นวิธีการหรือการประยุกต์ใช้เครื่องมือที่นับว่าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอีกประการ โดยในการจับผึ้งเป็นการจับที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทั้งในกรณีของการมีความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องการนำลูกครุฑที่ตีไว้บนต้นไม้ที่มีผึ้งอาศัยอยู่ ออกจากต้นไม้นั้นภายหลังที่มีการจับผึ้ง เนื่องจาก มีความเชื่อว่า หากไม่นำลูกครุฑออก ต้นไม้นั้นอาจจะล้มตาย หรือผึ้งอาจจะไม่มาทำรังหรือมาอาศัยในปีต่อไป รวมทั้งในการใช้คบไฟหรือมด ทั้งการใช้ควันหรือการใช้คบไฟในการจับผึ้งในช่วงเวลากลางวัน และการใช้ประกายไฟในการจับผึ้งในช่วงเวลากลางคืน ก็เป็นการทำเพื่อไล่ให้ผึ้งออกจากรัง แต่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการฆ่าหรือทำร้ายตัวผึ้ง และต้องการให้ผึ้งได้กลับมาทำรังอยู่บนต้นไม้นั้นในปีต่อไป รวมทั้ง การมีความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติต่างๆ ในการจับผึ้ง ก็นับว่า เป็นวิธีการดำเนินการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์และดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

4. กระบวนการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อการรักษาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร

การใช้เครื่องมือในการจับสัตว์ป่า ไม่ว่าจะมียุทธประสงค์เพื่อนำมาบริโภค การค้าขาย หรือการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ที่นับว่าเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ แต่ทั้งนี้ ประเด็นที่สำคัญอีกประการที่เกี่ยวข้องกับสภาพการคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณป่า และการใช้ประโยชน์ของผู้คนในพื้นที่ ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่ในอดีต คือ ประเด็นที่มีการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์สัตว์ป่า เพื่อการรักษาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งในปัจจุบัน พื้นที่ป่าในเขตอำเภอพรหมคีรี พบว่า ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่าจำนวนมาก ประกอบกับการที่ในปัจจุบัน มีการล่าสัตว์หรือการจับสัตว์ป่าลดน้อยลง เนื่องจาก กฎ ข้อห้ามต่างๆ และการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ของผู้คนในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งหากมีการจับสัตว์ ก็เกิดขึ้นในกรณีของการจับสัตว์ที่มีจำนวนมาก เช่น กระรอก นียมจับมา

เพื่อบริโภค และแก้ปัญหาการที่กระรอกเป็นสัตว์ที่ชอบกัดกินผลไม้ในสวน การจับหรือดักนกบางชนิด ที่นำมาเลี้ยงเพื่อความสวยงามและฝึกที่มีการจับตามฤดูกาล คือ จับปีละ 1 ครั้ง และจะเห็นได้ว่า การจับสัตว์ป่าดังกล่าวข้างต้น ที่มีการจับควบคู่กับการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ การรักษาให้คงอยู่นับว่ามีความสอดคล้องกับการรักษาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร ทั้งในประเด็นของการรักษาให้มีอาหารเพียงพอ คือ การพยายามอนุรักษ์ให้สัตว์ป่าคงอยู่และมีการขยายจำนวนมากยิ่งขึ้น ไม่เน้นการจับสัตว์แบบทำลาย แต่เป็นการจับสัตว์ควบคู่กับการอนุรักษ์ การคิดค้นและการประยุกต์ใช้เครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับสัตว์ที่ต้องการและจำนวนของสัตว์ เพื่อการอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับป่าและตกทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป ประเด็นของการเข้าถึงอาหาร จะเห็นได้ว่า ในการจับสัตว์ป่าในเขตพื้นที่อำเภอพรหมคีรี จะไม่มีการจับสัตว์ในรูปแบบการแย่งชิง หรือการแสดงความเป็นเจ้าของเฉพาะพื้นที่ เช่น ในการจับสัตว์หรือดักสัตว์แต่ละชนิด ก็สามารถใช้เครื่องมือและเลือกพื้นที่ที่มีสัตว์ที่ต้องการได้ เช่น ในการดักนก ดักหนูป่า ก็สามารถเข้าไปดักในพื้นที่ต่างๆ ได้ทั้งในพื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้ สวนยางพารา ทั้งพื้นที่ที่มีเจ้าของ และพื้นที่สาธารณะ ในกรณีของการจับผึ้ง ก็จะจับในพื้นที่ที่มีเจ้าของ ผู้ซึ่งอนุญาตให้เข้าไปทำการจับผึ้ง และพื้นที่ในป่า ที่ไม่มีเจ้าของ แต่หากผู้ใดไปพบเห็นก่อน ก็สามารถทำการจับจอง เพื่อให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความประสงค์ในการจับผึ้ง ทำให้บุคคลอื่นที่ไม่ได้จับจองไว้ ไม่สามารถจับผึ้งบนต้นไม้ต้นนั้นได้

นอกจากนี้ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากอาหารและการมีเสถียรภาพด้านอาหาร จะเห็นได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์ป่าในเขตอำเภอพรหมคีรี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการคิดค้นเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับสภาพของป่าและสัตว์ป่านั้น เครื่องมือที่มีการนำมาใช้ เป็นเครื่องมือที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาใช้ในการจับสัตว์ป่าได้หลายประเภท และมีการใช้ประโยชน์ทั้งการนำมาบริโภค การจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ การเลี้ยงเพื่อความสวยงาม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร และประเด็นสำคัญอีกประการคือ การที่พื้นที่ในเขตอำเภอพรหมคีรี แม้ว่า จะเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ แต่พบว่า ในการทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะบนพื้นที่สูงบนภูเขา มักจะไม่มีการใช้สารเคมี จึงส่งผลให้สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น มีแหล่งอาหารที่ปลอดภัย เป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ จึงส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่นั้น มีการบริโภคอาหารและสัตว์ป่าที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารเคมี และกรณีของการมีเสถียรภาพด้านอาหารดังกล่าวข้างต้น ทั้งการจับสัตว์แบบอนุรักษ์ การมีความเชื่อต่างๆ การจับสัตว์บางประเภทที่มีจำนวนมาก การจับผึ้งที่ไม่มีการฆ่าตัวผึ้ง การไม่ตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น นับเป็น การสร้างให้เกิดเสถียรภาพด้านอาหารที่ต้องการให้สัตว์ป่าได้ขยายพันธุ์มากยิ่งขึ้น ความต้องการให้สัตว์ป่าได้อาศัยอยู่ในป่าที่มีการดูแลรักษาให้มีความอุดมสมบูรณ์และมีความยั่งยืน

อภิปรายผล

การรวบรวมองค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือในการจับสัตว์ป่า จะเห็นได้ว่า สถานการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านนี้ ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต และมีการถ่ายทอดมายังลูกหลานในรุ่นปัจจุบัน ซึ่งการใช้ประโยชน์หรือการคิดค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนี้ขึ้นมาของผู้คนในอดีต มิได้

มีจุดมุ่งหมายในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นการจับสัตว์เพื่อการดำรงชีวิต หรือการประทังชีวิต จึงส่งผลให้มี การคิดค้น ประดิษฐ์ เครื่องมือ จากธรรมชาติที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และสอดคล้องเหมาะสมกับสัตว์ป่า (เมธิรา ไกรนทีและคณะ, 2561) ที่ไม่มุ่งเน้นการทำลาย ซึ่งทำให้ผู้คนในพื้นที่ป่าในเขตอำเภอพรหมคีรี ยังมีความมั่นใจถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และถึงแม้ว่า จะมีการถ่ายทอดภูมิปัญญายังบุคคลรุ่นปัจจุบัน และมีการนำภูมิปัญญาใช้ในการจับสัตว์บางชนิดก็ตาม แต่เป็นการจับสัตว์ที่มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับผู้คนในอดีต หรือ มีการเพิ่มวัตถุประสงค์เรื่องการค้าขาย ประเด็นด้านเศรษฐกิจเข้ามา โดยเฉพาะในการจับผึ้ง แต่ก็นับว่า เป็นการจับสัตว์ที่ยังมุ่งเน้นการอนุรักษ์ ซึ่งพิจารณาจากวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ ยังคงมีการนำวัสดุจากป่า มีการประดิษฐ์และใช้เครื่องมือตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในอดีต จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ เป็นองค์ความรู้ที่เน้นการจับสัตว์ควบคู่กับการอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืน และเป็นการแสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตที่หลากหลายทั้งการสร้างความสะดวกระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึก และการประกอบอาชีพตามความเชี่ยวชาญบนฐานทรัพยากรของแต่ละชุมชน (ชลทิศย เอี่ยมสำอางค และวิศนีย์ ตระกูล, 2534) และถึงแม้ว่า ในปัจจุบัน จะมีการบังคับใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับการจับหรือการล่าสัตว์ป่าที่มีระเบียบ มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ก็ไม่นับว่าเป็นอุปสรรคต่อการจับสัตว์ของผู้คนในพื้นที่ เนื่องจาก ไม่นิยมล่าสัตว์ที่เข้าข่ายสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองหรือสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ซึ่งการจับสัตว์ป่าโดยส่วนใหญ่ เป็นการจับสัตว์ที่มีจำนวนมาก และสัตว์บางชนิดก็สร้างความเสียหายให้กับผลผลิต เช่น กระทบ รวมทั้ง การจับผึ้งปีละ 1 ครั้ง โดยการมีวิธีการจับที่ไม่ทำลายตัวผึ้ง และการมีความเชื่อต่างๆ ที่ทำให้ผึ้งได้กลับมาอาศัยในต้นไม้ต้นเดิม ซึ่งนับว่า เป็นประเด็นที่มีความสำคัญที่จะต้องให้ความสนใจในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนี้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารที่แต่ละชุมชนมีกระบวนการประยุกต์ใช้เครื่องมือในการจับสัตว์หรือการเข้าถึงแหล่งอาหารโดยการคำนึงถึงการอนุรักษ์และความยั่งยืน ดังเช่นที่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางอาหาร เนื่องด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงโปว์สามารถเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอ แม้ว่าจะต้องประสบกับปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่าลดลงและปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่า แต่ชุมชนมีการคิดหาวิธีการในการสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร เช่น การผลิตข้าวให้มีกินตลอดทั้งปี การสืบทอดภูมิปัญญาในชุมชนเพื่อเป็นการรักษาความสมดุลของแหล่งอาหาร และการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับการถนอมอาหารมาใช้ในการดำรงชีวิตในระยะยาว (นพรัตน์ ไชยชนะ และ วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2559)

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันในพื้นที่อื่นๆ ที่มีการล่าสัตว์หรือจับสัตว์ในเชิงพาณิชย์ เพื่อการค้าขาย เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการล่าสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ สัตว์ป่าสงวน สัตว์ที่ต้องอนุรักษ์ คุ้มครองนั้น พบว่า มีแนวโน้มที่จะมีอัตราการล่าสัตว์เพิ่มมากยิ่งขึ้นเนื่องจาก เป็นสัตว์ที่มีราคาสูง เป็นที่ต้องการของผู้คนและตลาด ส่งผลให้มีการนำเครื่องมือสมัยใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น ปืนสมัยใหม่ หรือการนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการจับสัตว์ ส่งผลให้สัตว์ป่ามีจำนวนลดน้อยลงและสัตว์ป่าบางชนิดก็สูญพันธุ์ ประกอบกับ การที่ในปัจจุบัน ประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก โดยส่วนใหญ่ นำแนวทางการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การ

กระตุ้นเศรษฐกิจ การแข่งขัน การมุ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ส่งผลให้มีกระทบต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพของผู้คนที่มีความเปลี่ยนแปลง โดยในอดีต มีการประกอบอาชีพแบบเรียบง่าย อาศัยอยู่ร่วมกับป่า การใช้ประโยชน์จากป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของทรัพยากรทั้งพืช ผัก สัตว์ป่าชนิดต่างๆ แต่ปัจจุบัน การดำรงชีวิตในลักษณะดังกล่าว มีความเปลี่ยนแปลงไป โดยการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำรงชีวิต มาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน มาทดแทนการอยู่ร่วมกับป่าดังเช่นในอดีต ส่งผลให้มีการหักล้างทางพง การโค่นต้นไม้ใหญ่เพื่อทำสวนดังกล่าว การปรับเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่สวนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่สวน ส่งผลให้สัตว์ป่าไม่มีแหล่งที่อยู่อาศัย ไม่มีแหล่งอาหาร และการรุกคืบเข้าไปจัดการพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่สวน การขยายตัวของผู้คน การขยายตัวและความเจริญของหมู่บ้าน ก็นับเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้สัตว์ป่าต้องย้ายแหล่งที่อยู่ หรือเป็นเหตุให้สัตว์ป่าสูญหาย ดังกรณีของเม่นโพรงที่มีลักษณะการดำรงชีวิตอาศัยอยู่ในถ้ำ แต่ปัจจุบัน เมื่อผู้คนรุกเข้าไปในพื้นที่ป่ามากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เม่นโพรงต้องหาแหล่งที่อยู่ใหม่ในป่าที่ลึกมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการที่สัตว์ป่าถูกล่าจำนวนมากนั้น ย่อมเป็นสาเหตุให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์มากยิ่งขึ้น

จึงเป็นความจำเป็นที่ประเทศไทย โดยเฉพาะบุคคลและหน่วยงานผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องร่วมกันพิจารณา เล็งเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อนำมาซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์ป่าให้คงอยู่ โดยอาจนำองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์ป่ามาเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยจะต้องส่งเสริมให้ผู้ที่มิวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับป่า มีการใช้ประโยชน์จากป่ามาตั้งแต่ในอดีต สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการอนุรักษ์ตามแนวทางของภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้มีการเห็นความสำคัญและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของนิคม พุทธาและคณะ (2551) ที่พบว่า สัตว์ป่าในประเทศไทยกำลังอยู่ในสถานะของการถูกคุกคามอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง การกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก ส่งผลให้มีโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จึงมีความพยายามในการหาวิธีการการแก้ปัญหาด้านสัตว์ป่า โดยวิธีการหนึ่งคือ การสร้างจิตสำนึกของผู้คนในสังคม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมกันดำเนินการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน และสอดคล้องกับที่ภาวดี ทะไกรราช (2560) กล่าวถึงความสำคัญของป่าชุมชน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในลักษณะของการพึ่งพากันบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการนำเอาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดควบคู่กับการดูแลและการอนุรักษ์ให้คงอยู่ รวมทั้งการศึกษาของสุริยะ หาญพิชัย (2560) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ การที่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไม่ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และปัจจัยภายนอกเกิดจากแนวนโยบายการพัฒนาของรัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จึงส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของสมาชิกในชุมชนและความผูกพันในการแก้ปัญหา และการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ในการแก้ไขปัญหาชุมชน

จึงมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับการจัดการน้ำในชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับสมาชิกของชุมชน ในการหวงแหน เห็นคุณค่าของทรัพยากรน้ำและการเห็นความสำคัญในการจัดการปัญหาน้ำของชุมชนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ประกอบด้วย

การสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเครื่องมือในการจับสัตว์ป่า จะต้องให้ความสำคัญกับการสอดแทรก การสร้างจิตสำนึกให้บุคคลตระหนักและเห็นความสำคัญของกระบวนการประยุกต์ใช้ ประโยชน์จากเครื่องมือจับสัตว์ป่า เพื่อการตอบสนองซึ่งความต้องการในการดำรงชีวิตในด้านต่างๆ ควบคู่กับการอนุรักษ์หรือการทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชนผู้ที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกัน กำหนดแนวปฏิบัติ หรือนโยบายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและการคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากร โดยการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ

References

- Buddha, N. et al. (2008). *Situation of Thai wildlife: Wildlife trafficking, zoo, and conservation area: The solutions and research questions*. The Thailand Research Fund (TRF).
- Chaichana, N. & Udomsap, W. (2016). *Food security in the cultural dimension of Pow Karen ethnic group*. The 1st National conference July 29, 2016 Ubonratchathani, Thailand. p.1211-1226.
- Eiamsam-arn, C. & Silatrakool, W. (1991). *Folk wisdom, folk technology and science sources in communities*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat open university press.
- Hanphichai, S. (2017). Local wisdom regarding water resource management in the Nong Keung village community, muang district, Chaiyaphum province. *Academic Journal of Buriram Rajabhat University*, 9(1), p.241-254.
- Krainatee, M., Chaivijarn, S. and Khaenamkhaew, D. (2018). Folk wisdom of using hunting tools to catch wild animals in the forests of Phrom Khiri District, Nakhon Si Thammarat Province. *Narkbhut Paritat Journal*, 10(1), p. 139-149.
- Puang-ngam, K. (2000). *Local and Community Self Management*. Bangkok: Borpitkarnpim.
- Thakrairach, P. (2017). Local wisdom and community forest management in the border area. *Nakhon Phanom University Journal*, 7(1), p.128-134.
- Tansupol, A. (2016). Cultural ecology: A key to sustainable Development. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1), p. 193-221.

ผู้เขียน

อาจารย์เมธิรา ไกรนที

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจี้ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail: maytira_kra@nstru.ac.th

อาจารย์ศรีสุดา ไชยวิจารณ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจี้ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail: srisuda_cha@nstru.ac.th

อาจารย์เชษฐา มุหะหมัด

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจี้ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail: chettha_muh@nstru.ac.th